

הרב ינון ויסמן

ההבדל בין תרומה לחלה

(ירושלמי חלה פ"ד ה"ד)

הגמרא בבכורות (כז.) אומרת "אמר שמואל תרומת חוצה לארץ בטילה ברוב רבה מבטלה ברוב ואוכל לה בימי טומאתו". ופרש"י "בטילה ברוב – לאוכלה לזר ולא בעינן אחד ומאה ולאחר שעירבה ברוב חולין יכול לאכול זר או כהן בימי טומאה לאחר שביטלה: רבה – כהן היה דמדבית עלי קאתי".

ותוס' כתב "תרומת חוצה לארץ בטלה ברוב – להתירה לכהן טמא קאמר כדקאמר רבה מבטל לה ברוב (ואפילו) בימי טומאתו ולא כמו שפירש הקונטרס לאוכלה זר ולא בעינן אחד ומאה דבהדיא מוכח במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז.) דאסורות לזר גבי חלת עובד כוכבים בארץ ותרומתו בחוצה לארץ מודיעין אותו שהוא פטור חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת דייק התם הא דישאל מדמעת משמע דאינה עולה לאכול לזרים אלא באחד ומאה". (אמנם, בגמרא אצלנו אין את הדיוק הזה, ואולי תוס' דייק את זה בעצמו, וכן משמע בתוס' במנחות "משמע הא תרומת חוצה לארץ דישאל מדמעת").

וכ"כ התוס' במנחות (סז. ד"ה "ותרומתו"), והוסיף מהגמרא שלנו "ומיהו אותם שתי חלות שעושין אחת לאור ואחת לכהן כדתנן במסכת חלה פרק בתרא (מ"ח) אם נתעברה אותה של כהן אינה מדמעת ושרי אפי' לזר כדמוכח בירושלמי [פ"ד דחלה] דאמר עלה הורה רבי אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב אמר רבי יונה מלמד שהיא עולה בפחות (מאחד) ממאה ואינה נאסרת [באחד ומאה] א"ר זעירי מתני' אמרה כן אפי' אחד באחד דתניא ונאכלת עם הזר על השולחן ומשמע ליה לפי המסקנא דאפילו אחד באחד שרי". וכמ"ש הפנ"מ "אמר ר"ז ופליג. דמתני' שמעינן שאינה מדמעת כלל ואפי' בשוה אחד באחד דהא תנינן ונאכלת עם הזר על שולחן אחד אלמא שאפי' אין בה אלא כדי החולין שאוכל הזר אינה מדמעת".

כלומר תוס' מבין שיש הבדל בין התרומה של חו"ל, שאוסרת במאה, לבין החלה הנאכלת שאינה אוסרת במאה, ונראה שהטעם כיון שהחלה של האור היא העיקר, ולכן מפרישים כשיעור, והיא כן מדמעת. ורק החלה הנאכלת שכל העניין הוא כדי שלא יטעו, אינה מדמעת.

ולפ"ז יש הבדל, שבתרומת חו"ל אע"פ שהיא טמאה משום טמאת ארץ העמים, לא גזרו, ויכולים לאכלה, ורק חלה גזרו בה משום טמאת ארץ העמים, והוסיפו חלה, ומה שהוסיפו אינו מדמע.

והטעם להבדל כמבואר במה"פ שתרומה אם לא נגעה במים לא הוכשרה, אך חלה ודאי הוכשרה, כיון שחיוב החלה הוא רק מהגלגול. ויש להעיר על טעם זה, שהרי המשנה בפ"ב ה"א אומרת "עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות". וכ"פ הרמב"ם (פ"ו הי"ב) והשו"ע (סי' שכט ס"ט). ואע"פ שהגמרא מביאה דין זה במחלוקת (כ"כ

הברטנורא (שם), מ"מ לדעה זו יכולה להיות חלה שאינה טמאה. ונראה דלא פלוג, כיון שהעיקר הוא בעיסה שהוכשרה.

ובהלכות תרומות (פי"ג הי"א) כתב הרמב"ם "תרומת חו"ל מותר לבטלה ברוב ואוכלה בימי טומאתו ולא עוד אלא אם היה לו יין של תרומת ח"ל נוטל ממנו לוג אחד ונותן עליו שני לוגין חולין ונמצא הכל שלשה ואח"כ נוטל מיין של תרומה לוג ונותן לתוך השלשה ומגביה מארבעתן לוג ושותה, וחוזר ומשליך לתוכן לוג אחר וחוזר ונוטל לוג ושותה, וכן נותן לוג תרומה ונוטל לוג מן התערובת עד שיכלה כל היין של תרומה, ונמצא שנטל כמה לוגין בשני לוגין של חולין". והראב"ד השיג "א"א טועה בזה שאינו כן בכורות וענין זה אסור הוא שהרי מחצה למחצה הוא". ונחלקו בזה הנו"כ, שהרדב"ז כתב "ופירש"י ז"ל בטלה ברוב ולאחר שעירבה ברוב חולין יכול לאכלה זו או כהן בימי טומאתו וכן נראה דעת רבינו ושלא כדברי התוס' שכתבו דאסורה לזרים עד שתתבטל במאה והכא לאכול אותה כהן בימי טומאתו קאמר". והכס"מ כתב "ומה שהקשה הראב"ד שהרי מחצה על מחצה הוא י"ל שמאחר שלא השליכם בפעם אחת אמרי' קמא קמא בטיל". ומחלוקתם, שלכס"מ בטל ברוב, ולרדב"ז נראה שאינו בטל ברוב אלא מחצה במחצה, שהרי הבין שהרמב"ם כרש"י, וא"כ אין הבדל בין חלה לתרומה, ובשניהם מותר לזר, ובטל במחצה.

ונראה שהרדב"ז הבין שהרמב"ם כרש"י, אע"פ שכתב את הדין רק לגבי כהן בימי טומאתו, ולא לגבי זר, משום שלא הבין ככס"מ שמדובר מטעם "קמא קמא בטיל". אך קשה על הראב"ד, שהרי הרמב"ם לא דבר על זר, וכן שבתחילת דבריו כתב שבטל ברוב.

והכס"מ בהלכות בכורים (פ"ה הי"ב) אזיל לשיטתו, שכתב "ואף על פי שבתרומת ח"ל לא התיר שמואל לבטלה אלא ברוב אפשר דהיינו דוקא במתכוין לבטלה אבל היכא דאינו מתכוון לבטלה אלא שהוא אוכלה עם הזר על השלחן וממילא היא מתערבת לפעמים אפילו לא נתערבה אלא שוה בשוה מותר". כלומר שביטול לכתחילה אינו אפשרי בשווה בשווה. ולכן כתב בתרומות, שמדובר על קמא קמא בטיל. וק"ק שא"כ ישנם שני דינים, שיכול לבטל ברוב, ואם מתבטלת, בטלה אפ' בשווה, והרמב"ם לא הזכיר שני דינים. ולפי התוס' ברור, שיש דין בחלה, ויש דין בתרומה.

ולגבי חלה שמפרישים בחו"ל כתב הרמב"ם (שם) "ה"ז מותר לאכלה עם הזר על שולחן אחד לפי שאינה מדמעת ואפילו נתערבה שוה בשוה". והראב"ד לא השיג עליו. ונראה שסבר את החילוק של תוס'.

ומחלוקת נוספת בין הרמב"ם לראב"ד לגבי חלה שמפרישים בחו"ל היא (שם ה"ח) "ומותרת לזבים ולזבות ואין צריך לומר לשאר טמאים. +/השגת הראב"ד/ ומותרת לזבים ולזבות. א"א נ"א אסורה לזבים ולזבות ואין צ"ל לשאר טמאים".

והגמרא אצלנו "אוף רבי יודה מודי בה. חומר הוא בדבר שהטומאה יוצאה מגופו". ופרש הפנ"מ "אוף ר' יוסי מודה בה. כצ"ל. ואסיפא ואסורה לזבין וכו' קאי דבהא אוף ר' יוסי מודה דכל זמן שלא טבלו אסורין בה ולפי שחומר הוא בדבר שהטומאה יוצאה מגופו ולא פליג ר'

יוסי אלא בשאר טמאים שטומאתן ממגע טומאה היא". ומשמע כראב"ד, ועוד שבהמשך כתב הרמב"ם כראב"ד " חלת חו"ל אף על פי שהיא טמאה הואיל ועיקר חיובה מדבריהם אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו והם בעלי קריין וזבים וזבות ונדות ויולדות ומצורעין".

וכתב מהר"י קורקוס "ואמת הוא שבמשנה כך שנו ואסורים וכו' כאשר כתבתי אלא שרבינו שמשון פי' במשנה דאחלת האור דוקא קאי דאילו חלה הנאכלת כ"ע מודו שמותרת אפילו לזבים ולזבות בלא טבילה". וכ"כ הרדב"ז "דהא דגרסינן ואסורה לזבים וכו' היינו בחלה הנשרפת והא דגרסינן ומותרת לזבים ולזבות איירי בחלה הנאכלת".

וכן כתב הגר"א (יו"ד סי' שכב סק"ד) "דמש"ש ואסורה לזבים כו' אחלה ראשונה קאי כמש"ש בפירושו [וכ"כ הר"ש שם בפ"י הראשון] אבל שניה נאכלת אף להנך". אולם לפ"ז יקשה, מה שייך לומר על החלה הנשרפת שאסורה לזרים, והרי היא אסורה לגמרי. ולכן המשיך הגר"א "ומפרש מש"ש ב' חלות היינו בליכא כהן קטן וכמש"ש בגמ' וז"ש בס"ה חלת ח"ל כו' אבל תוס' שם וברפ"ח דחולין כתבו דשם לעולם מפרישין ב' חלות". כלומר שלדעת הרמב"ם במקום שיש כהן קטן או גדול טהור מטמאה היוצאת מגופו, מפרישים רק חלה אחת, ודינה כתרומה, והתוס' והראב"ד סוברים שגם במקרה כזה מפרישים שתי חלות ושורפים את הראשונה.

ולפ"ז ניתן לומר שאין כלל הבדל בין תרומה לחלה, שבשניהם יש דין אם נטמאת ויש דין אם לא נטמאת. אולם זה ק"ק לומר, שאף אחד לא הזכיר דין זה, אלא נראה דלא פלוג.

ומ"מ יוצא שלדעת הרמב"ם ישנם מקרים שבהם חלת האור אינה נשרפת, אלא מפרישים רק אותה, ועליה אמרה המשנה שאינה נאכלת לזבים.

אולם לפ"ז יקשה, שהרי נאמר במשנה "ואסורה לזבין ולזבות לנידות וליולדות ונאכלת עם הזר על השלחן", ויוצא שהמשפט הראשון נאמר על החלה הנשרפת, שכן החלה הנאכלת מותרת לזבים, והמשפט האחרון נאמר על החלה הנאכלת, שכן רק החלה הנאכלת בטלה בשווה.

ולפ"ז ברור מדוע הראב"ד לא הסביר ככס"מ את הרמב"ם בתרומות, וכתב שם שגם התרומה בטלה בשווה ומותרת לזר, על מנת שיוכל להסביר את המשנה שמדברת על החלה הנשרפת, וגם בה יש דין שבטלה בשווה ונאכלת לזר. והתרומה דינה כחלה ראשונה.

